

De Atlas van de Nederlandse taal in een Nederlandse én Vlaamse editie. Toonbeeld van pluricentrisme of betreurenswaardige scheidingsdrang?

1. Inleiding

In mei dit jaar is de *Atlas van de Nederlandse taal* verschenen. Die is het werk van een Vlaams-Nederlands auteursteam (Fieke Van der Gucht, Johan De Caluwe, Mathilde Jansen en Nicoline van der Sijs) en is meteen in twee edities uitgebracht: een Vlaamse en een Nederlandse editie. Dat gaf de auteurs alle vrijheid om eigen accenten te leggen in de keuze van de thema's, in de uitwerking van de thema's, in de voorbeelden en in de formulering.

Is deze gang van zaken nu een toonbeeld van pluricentrisme? Bevestigen de twee edities met andere woorden de status van Vlaanderen en Nederland als autonome taalgemeenschappen, met een eigen taalgeschiedenis en een eigen spraakmakende gemeenschap? Of is hier veeleer sprake van een betreurenswaardige profilerings-, om niet te zeggen scheidingsdrang? We lichten de opzet van de Atlas toe en kijken naar de receptie van de Atlas in Nederland en Vlaanderen. En we proberen daarmee een antwoord te geven op de vraag hoe het anno 2017 gesteld is met die veelbesproken 'eenheid in verscheidenheid'.

2. De receptie

Marc van Oostendorp schreef op 10 mei 2017 een enthousiast bericht over de Atlas op *Neerlandistiek.nl* ("Was ik nog maar 17!"). Er waren een paar reacties bij dat stuk. De kritische noot kwam van Frans Daems:

"Zowel principieel als praktisch vind ik het onbegrijpelijk dat er twee versies van de Atlas van de Nederlandse taal uitgebracht worden. Hoewel er natuurlijk nationale verschillen bestaan (overigens ook regionale), zie ik niet in waarom er dan twee aparte boeken uitgebracht zouden dienen te worden. Waarom zou je als lezer niet in één enkel boek over het geheel mogen worden geïnformeerd? En praktisch, moet je dan

beide versies kopen als je het geheel wilt overzien? Of is het bestaan van twee versies vooral commercieel gedacht?”

Frans Daems kreeg bijval van een paar mensen, Vlamingen en Nederlanders, onder andere Jan Stroop en Walter Haeseryn.

Ludo Permentier gaf weerwerk:

“Mag ik dit even aanvullen, ter nuancering? Van de 60 hoofdstukken zijn er 52 identiek, soms op de voorbeelden na (bv. als opvallende plaatsnamen of persoonsnamen worden uitgelegd). Daarnaast is er in de Vlaamse editie meer aandacht voor de kwestie AN – NN/BN – tussentaal; in de Nederlandse komt Poldernederlands ter sprake. En sommige hoofdstukken over dialecten verschillen. Dus: moet je beide versies kopen? Nee, je koopt grotendeels tweemaal hetzelfde. Geeft deze ‘splitsing’ een signaal over de eenheid van het taalgebied? Daar zal ieder volgens zijn eigen opvattingen over oordelen. Je kunt het boek als een gemiste kans zien om die eenheid in het licht te zetten; je kunt het als een signaal zien dat het Nederlands in Vlaanderen een eigen ‘verhaal’ verdient.”

en kreeg als antwoord:

HC (?): “Mooie nuance, Ludo, daar niet van, maar ‘grotendeels (...) hetzelfde’ betekent dat ik de beide versies moet kopen als ik ook wil weten wat er in de andere uitgave staat over dingen die in ‘mijn’ versie ‘beknoper’, ‘summier’ of helemaal niet worden behandeld. Dat ‘men’ (uitgever, auteurs...) in mijn plaats wil bepalen dat ik maar geen interesse heb of hoeft te hebben over een aantal specifieke aspecten van de taal in het Noorden, of de Nederlander geen boodschap zal hebben aan een grondiger kijk op de taal in het Zuiden, vind ik nogal kras. Natuurlijk verdient het Nederlands in Vlaanderen een eigen verhaal, maar dat verhaal moet niet alleen voor de Vlamingen worden verteld, en mijn interesse gaat ook zeer zeker uit naar het verhaal in het Noorden. Ik vind het dus eigenlijk meer een signaal van: ieder moet zijn eigen gang maar gaan, met wat aan de andere kant gebeurt hebben we niet veel te maken en/of het is onze zaak niet. Jammer!”

Samengevat:

Waarom twee edities? Wil de uitgever ons om commerciële redenen ‘dwingen’ om de twee edities aan te schaffen? Hebben de auteurs een statement willen maken? Als je, zoals de overgrote meerderheid van de mensen zal doen, maar één editie koopt, dan blijf je verstoken van interessante stukken over het gebruik van het Nederlands in de andere regio.

3. Overeenkomsten en verschillen tussen beide edities van de Atlas

Als we beide edities van de Atlas vergelijken, zal het geen verbazing wekken dat er niet meer dan een paar redactionele verschillen zijn in de teksten over de spelling (geschiedenis, principes, moeilijke gevallen, enz.), het Nederlands in de wereld (hoeveel mensen spreken waar in de wereld nog Nederlands buiten Vlaanderen en Nederland?; welke van oorsprong Nederlandse woorden gebruiken ze?), de instituties voor het Nederlands (Taalunie, Meertens, INT, enz.) of het Nederlands-digitaal (welke corpora of online diensten zijn momenteel beschikbaar?).

Bij de thema's waar er grotere verschillen zijn tussen beide edities, kunnen we die verschillen onderbrengen in een achttal categorieën. Het gaat dan om de volgende aspecten, die ik in mijn lezing met de nodige voorbeelden wil illustreren:

1. In Nederland en België verschilt de status van het Nederlands, omdat er verschillende talen naast het Nederlands een status hebben als nationale taal, regionale taal, minderheidstaal, enz. (Frans en Duits in België; Fries, Limburgs, enz. in Nederland).
2. Nederland en Vlaanderen hebben een grotendeels eigen geschiedenis, ook taalgeschiedenis.
3. In Nederland en Vlaanderen voltrekken zich verschillende ontwikkelingen in de uitspraak, woordenschat, syntaxis, enz.
4. Voor één regio zijn bepaalde gegevens beschikbaar die er niet zijn voor de andere regio.
5. Vlamingen en Nederlanders hebben ten dele andere referentiekaders inzake cultuur in het algemeen en inzake media als radio en televisie in het bijzonder.
6. De auteurs gaven de voorkeur aan hun eigen uitwerking van in principe dezelfde stof.
7. Dezelfde stof is vanuit een ander perspectief (N versus Z) aangebracht.
8. In bepaalde taalgerelateerde domeinen verschilt de regelgeving in Nederland en Vlaanderen.

4. Conclusie

De bedoeling is zeker niet om via een 'artificiële' opdeling in twee edities geïnteresseerden te 'dwingen' tot aankoop van beide versies. Niet meer dan een paar mensen zullen dat ook echt gaan doen. Wat wél de bedoeling is: ruimte geven aan het team van auteurs om eigen accenten te leggen in de keuze van de stof en de uitwerking daarvan. Dat brengt de Atlas dichter bij zijn doelpubliek, wat meer mensen, zowel in Vlaanderen als in Nederland, ertoe zal aanzetten om het boek te kopen. En dat lijkt ook te gebeuren: er zijn in Vlaanderen en Nederland ondertussen meer dan 10.000 exemplaren van de Atlas verkocht.

Ik blijf daarom ten volle achter het concept van twee edities staan, maar bij een eventuele herwerking van de Atlas zou ik niet langer bepaalde (sub)thema's exclusief in één van beide edities opnemen zoals nu het geval is met de stukken over tussentaal in Vlaanderen, Poldernederlands in Nederland, het Fries in Nederland, de taalwetgeving in België, vondelingennamen in Vlaanderen of carnavalsnamen in Nederland. Alle lezers in Vlaanderen en Nederland moeten daarover kunnen lezen in hun editie. Maar we houden wel vast aan de twee edities, omdat dat de auteurs zoveel meer ruimte geeft om in te spelen op de eigen taalgeschiedenis en het eigen culturele referentiekader van beide regio's. Dat biedt de beste garantie op een groot lezerspubliek en dus op een bredere verspreiding van zo veel kennis over het Nederlands.